

ЧАСТ ОТ КОЛЕКТИВНА НАХОДКА СЪС СРЕБЪРНИ МОНЕТИ НА СУЛТАН СЕЛИМ III (1789 – 1807), ОТ ФОНДА НА НИМ – СОФИЯ

Владимир ПЕНЧЕВ

Във фонда на Националния исторически музей – София (НИМ – София) се съхраняват 27 сребърни монети от големи номинали на османския султан Селим III (1789 – 1807), които са част от някаква колективна монетна находка с неизвестно местонамиране. Те са заведени в основния фонд на сбирка „Нумизматика и сфрагистика“, под инвентарни №№ 1655–1664 и 1667–1683. Преди повече от тридесет години тези монети са били предадени от частно лице на тогавашното Държавно предприятие „Златарска промишленост“ за претопяване. Оттам те са постъпили във фонда на НИМ – София. Описанието им даваме в каталога, който следва.

КАТАЛОГ

Селим III (1789–1807) – общо 27 броя (отсечени в монетарницата на Цариград)

I. Монети от 2.5 гроша = 100 пари (юзлуци) (Pere 1968, 231, № 705) – общо 14 броя

Първа година от управлението на султана – 2 броя

Лице: надпис с арабски букви и цифра: Sultanül berreyñi ve hakanül bahreyñi essultan bin essultan (1).

Опакото: тугра на султан Селим III. Под нея – надпис с арабски букви и цифри: Duribe fi Islambol 1203.

Диаметър 45 мм. Тегло 32.17 г (**табло LIII 5**).

Диаметър 45 мм. Тегло 31.11 г (**табло LIII 6**).

Втора година от управлението на султана – 2 броя

Лицето и опакото са като при № 1, но годината от управлението е (2).

Диаметър 43 мм. Тегло 31.43 г (**табло LIV 1**).

Диаметър 42 мм. Тегло 30.25 г.

Трета година от управлението на султана – 2 броя

Лицето и opakото са като при № 1, но годината от управлението е (3).

Диаметър 45 мм. Тегло 32.20 г (**табло LIV 2**).

Диаметър 44 мм. Тегло 31.52 г (**табло LIV 3**).

Четвърта година от управлението на султана – 3 броя

Лицето и opakото са като при № 1, но годината от управлението е (4).

Диаметър 44 мм. Тегло 31.95 г (**табло LIV 4**).

Диаметър 43 мм. Тегло 31.57 г (**табло LV 1**).

Диаметър 45 мм. Тегло 31.16 г.

Шеста година от управлението на султана – 1 брой

Лицето и opakото са като при № 1, но годината от управлението е (6).

Диаметър 44 мм. Тегло 32.25 г (**табло LV 2**).

Единадесета година от управлението на султана – 2 броя

Лицето и opakото са като при № 1, но годината от управлението е (11).

Диаметър 43 мм. Тегло 31.08 г (**табло LV 3**).

Диаметър 43 мм. Тегло 29.69 г (**табло LV4**).

Дванадесета година от управлението на султана – 1 брой

Лицето и opakото са като при № 1, но годината от управлението е (12).

Диаметър 43 мм. Тегло 31.57 г (**табло LVI 1**).

Тринадесета година от управлението на султана – 1 брой

Лицето и opakото са като при № 1, но годината от управлението е (13).

Диаметър 44 мм. Тегло 30.99 г (**табло LVI2**).

II. Монети от 2 гроша = 80 пари (икилици) (Pere 1968, 231, № 706) – общо 10 броя**Трета година от управлението на султана – 1 брой**

Лице: тугра на султан Селим III. Край нея – два растителни орнамента.

Опако: надпис с арабски букви и цифри: (3) Duribe fi Islambol 1203.

Диаметър 41 мм. Тегло 24.74 г (**табло LVI 3**).

Четвърта година от управлението на султана – 1 брой

Лицето и opakото са като при № 1, но годината от управлението е (4).

Диаметър 42 мм. Тегло 24.23 г (**табло LVI 4**).

Пета година от управлението на султана – 1 брой

Лицето и opakото са като при № 1, но годината от управлението е (5).

Диаметър 41 мм. Тегло 25.04 г (**табло LVII 1**).

Шеста година от управлението на султана – 1 брой

Лицето и opakото са като при № 1, но годината от управлението е (6).

Диаметър 42 мм. Тегло 25.91 г (**табло LVII 2**).

Осма година от управлението на султана – 1 брой

Лицето и opakото са като при № 1, но годината от управлението е (8).

Диаметър 41 мм. Тегло 23.87 г (**табло LVII 3**).

Десета година от управлението на султана – 2 броя

Лицето и opakото са като при № 1, но годината от управлението е (10).

Диаметър 41 мм. Тегло 25.12 г (**табло LVII 4**).

Диаметър 41 мм. Тегло 24.74 г (**табло LVIII 1**).

Единадесета година от управлението на султана – 1 брой

Лицето и *опако* са като при № 1, но годината от управлението е (11).
Диаметър 44 мм. Тегло 24.84 г (**табло LVIII 2**).

Тринадесета година от управлението на султана – 1 брой

Лицето и *опако* са като при № 1, но годината от управлението е (13).
Диаметър 42 мм. Тегло 25.23 г (**табло LVIII 3**).

Петнадесета година от управлението на султана – 1 брой

Лицето и *опако* са като при № 1, но годината от управлението е (15).
Диаметър 41 – 42 мм. Тегло 24.56 г (**табло LVIII 4**).

III. Монета от 1.5 гроша = 60 пари (чифте золта) (Pere 1968, 231, № 707) – 1 брой**Втора година от управлението на султана – 1 брой**

Лице: надпис с арабски букви и цифра: Sultanül berreyñi ve hakanül bahreyñi essultan bin essultan (2).

Опако: надпис с арабски букви и цифри: Essultan Selim bin Mustafa han dame mülkühü duribe fi Islambol 1203.

Диаметър 42 мм. Тегло 18.40 г (**табло LIX 1**).

IV. Монети от 1 грош = 40 пари (куруши) (Pere 1968, 231, № 708) – общо 2 броя**Девета година от управлението на султана – 1 брой**

Лице: тугра на султан Селим III. Край нея – два растителни орнамента.

Опако: надпис с арабски букви и цифри: (9) Duribe fi Islambol 1203.

Диаметър 38 мм. Тегло 12.03 г (**табло LIX 2**).

Десета година от управлението на султана – 1 брой

Лицето и *опако* са като при № 1, но годината от управлението е (10).
Диаметър 37 мм. Тегло 11.89 г (**табло LIX 3**).

Най-късната от всичките 27 публикувани тук монети е екземплярът от 2 гроша (икилик), отсечен в петнадесетата година от управлението на Селим III (1803/1804 г.). Някъде по това време трябва да е била укрита в земята колективната находка, част от която са въпросните 27 монети.

Последните десетилетия на XVIII в. и началото на XIX в. били период на силна политическа и икономическа криза в Османската империя. Тази криза била предизвикана от поредицата неуспешни войни с Русия и най-вече от нестихващите кърджалийски размирици и еничарска анархия (Мутафчиева 1985, 161–171). Икономическата криза се отразила много зле върху финансовото състояние на империята. По времето на султан Селим III в турската парична система настъпили ясно изразени инфлационни процеси. Започнало силно обезценяване на турския грош. Сплавта, от която били сечени сребърните османски монети, влошила своето качество, като вече съдържала под 50 % (в някои случаи и под 30 %) сребро. В обращение бил въведен и сечен в твърде значителни

количества големият сребърен номинал „юзлук“, равен по стойност на 100 пари или 2.5 гроша. Именно такива „юзлуци“ съставляват и по-голямата част от публикуваните тук монети (14 от общо 27 броя).

Наличието на тази силна инфлация било констатирано и от чужденците, посещаващи по онова време Османската империя. Така например, французинът Гийом Оливие пише през деветдесетте години на XVIII в. следното: *„Сеченето на пари в Турция, като изключим Кайро, става само в Константинопол и в момента носи значителни приходи на султана, тъй като той е фалшифицирал до такава степен парите, че те не притежават и половината от стойността, която са имали при предишните султани, а той ги пуска [принудително] със същата стойност, която са притежавали [при предишните султани]“* (Френски пътеписи 1975, 461).

Стойността на публикуваните тук 27 монети, изразена в основната османска парична единица от онова време, парата, е 2340 пари. За да се разбере каква е била тяхната покупателна стойност, ще преведем някои данни от чуждестранни пътеписи за балканските земи в края на XVIII – първите години на XIX в., по времето на управлението на султан Селим III.

Така например, споменатият по-горе Гийом Оливие пише, че *„... преди управлението на Селим III оката [около 1282 грама] хляб е струвала само по 3 пари, но откакто правителството въвежда необмислено монопола на зърнените храни, оката [хляб] се продава за 5 – 6 пари...“* (Френски пътеписи 1975, 494).

За 1798 – 1801 г. се споменава, че виното струвало *„по 4 пари оката“* (Френски пътеписи 1975, 440).

За 1805 – 1807 г. англичанинът Уйлям Лийк пише следното: *„Слугите в турските семейства в Солун, като кафеджии, тютюнджии, ахчии, получават около 10 пиастъра [т.е. гроша = 400 пари] на месец. А писарят – по 30 пиастъра [т.е. гроша = 1200 пари]. Гъркините, които работят като слугини във френски семейства, получават около 50 пиастъра [т.е. гроша = 2000 пари] годишно и дрехи, както и храна. Най-хубавият хляб струва 15 пари за ока..., овнешко месо по 18 или 20 пари за ока, говеждо – само по 8 или 10 [пари за ока]“* (Английски пътеписи 1987, 485).

Ясно е, че през онази епоха (краят на XVIII – началото на XIX в.), големите сребърни османски монети, въпреки очевидния си инфлационен характер, са имали сравнително висока покупателна стойност. Затова те са били обект на трезориране от онези слоеве от местното население, които не са разполагали с възможности да събират спестяванията си в златни монети.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА:

Английски пътеписи за Балканите, края на XVI – тридесетте години на XIX в. София, 1987.

Мутафчиева: В. Мутафчиева. Феодални размирици и кърджалийство. История на България. Т. 5. София, 1985.

Френски пътеписи за Балканите, XV – XVIII в. София, 1975.

Pere 1968: N. Pere. Osmanlilarda Madeni Paralar. Istanbul, 1968.

PART OF A HOARD CONTAINING SILVER COINS
OF SULTAN SELIM III (1789-1807) FROM THE NMH DEPOT

Vladimir Penchev

(Summary)

The depot of the National Museum of History houses 27 silver coins of high nominal values of the Ottoman Sultan Selim III (1789-1807). They are a Part of a hoard its provenance remaining unknown.

The latest of all 27 coins here released is a piece of 2 Groshes (ikilik) struck in the fifteenth year of Selim III' reign (1803/ 1804). Probably at that time the hoard containing the 27 coins in question had to have been concealed.